

Francè Bezlaj

KRČEVINE

V zadnjih letih so pri nas znova oživel stari spori o vprašanju naselitve južnih Slovanov in o tehniki njihovega gospodarstva. Zagrebški etnograf Branimir Bratanić je v svojih študijah o plugu in o ralu¹ skušal dokazati, da sta bili najmanj dve migraciji Slovanov na Balkan, suponiral pa je možnost, da je bilo takšnih preseljevanj celo več. To ni nova misel, vzdržuje se v slavistiki že od časov Kopitarja in Miklošiča dalje, ni pa bilo za to domnevo na razpolago nobenih drugih dokazov kakor samo sporočena imena nekdanjih slovanskih plemen, ki so se ohranila še nekaj časa po naselitvi na različnih krajih slovanskega sveta.

Vendar Bratanićevo gradivo ne opravičuje tako daljnosežnega sklepanja. Raba pluga in rala je bila odvisna od mnogih faktorjev in zelo dvomljivo je, da bi bilo današnje stánje v celoti podedovano. Zgodovinar Bogo Grafenauer je Bratanićeve trditve zavračal v Zgodovinskem časopisu V (1951) 164 d., bolj obširno pa v študiji *Prilog kritici izveštaja Konstantina Porfirogeneta o doseljenju Hrvata* v Historijskem Zborniku, Zagreb 1952, 39 d. Po mnenju Boga Grafenauerja je bilo v dobi naselitve pri južnih Slovanih poljedelstvo s plugom in ralom še v povojih ter je šele polagoma prevladalo nad požigalniškim sistemom. Kasneje je v spor posegel tudi F. Baš s študijo *Pripombe k požigalništvu*, Slovenski etnograf VI—VII (1954) 83—102, ki je poglobil in dopolnil stare Dopscheve pomisleke,² da bi moglo biti požigalništvo prevladujoča tehnika južnih Slovanov v času naselitve.

¹ B. Bratanić, *Uz problem doseljenja južnih Slavena*, Zbornik radova, Filozofski fakultet, Zagreb 1951, str. 245 in obsežna kritika *Plug i ralo*, Slovenski etnograf V (1952) str. 221. Prvi, ki je sprožil ta problem, pa je bil prof. M. Gavazzi v članku *Problem karakterističnoga razmeštanja nekih etnografskih elemenata na Balkanu*, Comptes rendus du IVe congrès des géographes et des ethnographes slaves. — Sofia 1936, 231—236.

² A. Dopsch, *Die ältere Social- und Wirtschaftsverfassung der Alpenslaven*, Weimar 1909; § 6 *Der Ackerbau*, str. 98—122.

Ne nameravam posegati v ta kočljivi spor med etnografi in zgodovinarji. Jezikoslovje samo pri teh vprašanjih tako ne more odločati. Odveč pa bi bilo poudarjati, da ta problematika živo zanima tudi slavista in slovenista. Jezikoslovec bi z veseljem pozdravil sleherni drobci, ki bi bil uporaben pri rekonstrukciji zapletene kompleksne problematike slovanske naselitve. Čeprav ni izpolnil pričakovanja, je pa Bratanič vendarle prinesel nekaj novega. Med svoje delovne metode je pritegnil tudi besedno geografijo. To je stvar, katero je slavistika malodane popolnoma zanemarila. Omejili smo se skoraj izključno samo na glasoslovje in, ko danes občudujemo bogate rezultate romanskih in germanskih lingvističnih atlantov, moramo na svojo žalost priznati, da niti ne vemo, po kakšnem besednem gradivu naj bi segli v slovanskih jezikih in kakšnih uspehov bi se smeli nadejati od aplikacije te metode v naših prilikah. Brataničev poskus je kljub nekaterim pomanjkljivostim lep prispevek k bodočemu južnoslovanskemu lingvističnemu atlantu, ki bo prav gotovo moral upoštevati tudi plužno terminologijo. Treba pa bi bilo najti še celo vrsto takšnih diferenc s skupnim arealom, preden bi bilo mogoče sklepati na kakšne značilnosti te ali druge slovanske naselitvene plasti.

Pri glasoslovju se ni posrečilo odkriti nobenih karakterističnih razlik, ki bi segale v tako zgodnjo dobo. Jezik Slovanov je bil ob koncu naselitvenega procesa čudovito enoten. Dialektične razlike med skrajnimi točkami slovanskega sveta so bile takrat tako neznatne, da nas to dejstvo naravnost preseneti. Približno lahko cenimo obdobje preseljevanj na pol tisočletja. V tem času se je popolnoma spremenila slovanska družbena struktura. V novem prostoru naglo izginejo ostanki starih plemen in začno se tvoriti nova nacionalna jedra, ki pa se naglo jezikovno diferencirajo, ko izgube zvezo med seboj. Morda ni popolnoma neosnovana teza, da je tista enotna praslovanščina, katero lahko rekonstruiramo za dobo med VI. in VIII. stoletjem, samo nova, posplošena koiné, v kateri so utonili fonetični in povečini tudi leksični sledovi nekdanjih plemenskih jezikovnih diferenciacij. Najbolj radikalne spremembe gramatične strukture jezika Slovanov so se po relativni kronologiji jezikovnih pojavov morale izvršiti prav v tem času razselitvenega procesa med IV. in VIII. stoletjem. Vendar so v glavnih potezah vse te inovacije splošno slovanske. Mogoče si je predstavljati, da je ta jezikovna revolucija produkt temeljitega mešanja. Morda so bile difference med jeziki posameznih slovanskih plemen pred razselitvijo že večje in bolj izrazite kakor jezik Slovanov nekaj stoletij kasneje.

To so seveda samo ugibanja, ki pa jih pri današnjem stanju lingvistike vendar ni mogoče kar apriorno zanikati. Dokazati pa tega tudi ni mogoče iz današnjega stanja. Zdi se pa, da bi besedna in imenska geografija pri vseh slovanskih jezikih mogla prinesiti nekaj trdnjših opor našemu poznanju. Pri besedni geografiji je razvoj knjižnih jezikov seveda zabrisal nešteto značilnih diferenc. Ostalo pa je vendar še mnogo dialektičnih besed, ki niso omejene na en sam slovanski narod, a niso prodrle v noben knjižni jezik. Še bolj uporabno gradivo so pa imena. Mnogo bolj so konservativna kakor besede, navadno ostanejo navezana na kraj, kjer so bila dana, in samo deloma so se širila še kasneje z notranjo kolonizacijo. Žal pa je študij imen združen z mnogo večjimi težavami kakor raziskovanje besed, pri katerih je tudi semantična plat zelo uporabno vodilo. Za študij so najbolj ugodni primeri, kadar najdemo geografsko omejena apelativa z jasnim etimološkim poreklom istočasno tudi kot toponimične baze. V takšnih primerih je mogoče sklepati, kakšno je bilo starejše stanje.

Vendar slovanska imena niti približno še niso tako kodificirana, da bi omogočala primerjalni študij na širši osnovi. Niti krajevna imena po vsem slovanskem svetu niso dostopna v zanesljivih znanstvenih izdajah, gorska, rečna in ledinska imena, ki niso nič manj važna, so zbrana samo fragmentarno na zelo omejenih odsekih. A še tista skromna literatura, ki jo v slavistiki imamo, je v sedanjih razmerah pri nas pogosto popolnoma nedostopna.

Zato je danes še nemogoče izreči kakršne koli zaključke na podlagi geografske razprostranjenosti imen pri Slovanih. Reči moremo samo, da je na slovenskih tleh na stotine krajevnih in ledinskih imen, za katera se zdi, da so omejena samo na določene okoliše. Nekatera so samo pri nas. Druga se najdejo pri Čakavcih in Kajkavcih. Nekatera imajo svoje paralele pri zahodnih in severnih Slovanih, spet druga se s širokim presledkom znova pojavijo na vzhodu, pri Srbih, Makedoncih in Bolgarih. Podrobno določanje areala posameznih toponimičnih baz in imenskih tipov je naloga bodočnosti. Izsledki pa bodo uporabni šele, ko se bodo grupirala karakteristična področja s toponimičnimi, leksičnimi in morda tudi z etnografskimi potezami, ki bodo kazala neko skupnost s posameznimi otoki drugod v slovanskem morju.

Brataničeva, Grafenauerjeva, Gavazzijeva in Baševa izvajanja so me opozorila, da sem pregledal, kako se na slovenskih tleh odražajo oblike nekdanjega primitivnega gospodarstva v besedah in imenih. Začudil sem se pa, da pri tako intenzivno in tolikokrat obravnavani snovi jezikoslovci

skoroda niso sodelovali in temelje še vedno vsi jezikovni argumenti samo na Miklošičevih *Ortsnamen aus Appellativen*. Nihče se ni potrudil, da bi izpopolnil gradivo, za katero se zdi, da ni brez vrednosti za besedno in imensko geografijo.³

Med osnovami, katerih do sedaj niso dovolj upoštevali, bi na prvem mestu omenil slov. *črtati*, *črtam* »roden«, *črt* »Rodeland«, *črča* »senožet na črtu«, besede, ki so znane samo na Tolminskem (Pleteršnik, I 109 in I 114 po Erjavcu). Etimologija je jasna, psl. **črtq*, **čersti* (Berneker, *SEW* I 172), rus. sl. *črtu*, *črēsti* »schneiden«, splošno slovanska beseda iz te osnove je *črtalo* »Pflugmesser«. Ledinska imena *Črt*, *Na strmem črtu*, *Črča*, *Črče*, *V črčeh*, *Čerči*, *Črči*, *Črčica*, *Črčije*, *Črtica*, *Črtje* (zbirka *MSI*, rkp.) najdemo samo na Tolminskem, najbolj pogosto okrog Volč. Izven tega pasu je še na Gorenjskem (Bohinj—Radovljica) nekaj ledinskih imen tipa *Črténe*, *Na Črtenjah*, *V Črtáni*; tudi na Koroškem pri Straji vasi je ime *Črtanje* in skoraj gotovo spada v to skupino imen tudi top. *Čarče*, nem. *Hafendorf* v Podjuni; tudi top. *Četena ravan* nad Škofjo Loko je iz **čvrtēna* po enakem razvoju kakor apel. *dežela* < **držela*.⁴ Nekoliko drugačen areal imajo imena tipa *Črtež*, *Na Črtežu*, *Črteži*, *Črteša*, *Črtješ*, *Črtaže* (zbirka *MSI*, rkp.), ki jih najdemo na ozemlju od Soče preko Logatca do Kočevja. Vendar meja ni jasna, ker se ta imena vsaj deloma križajo z imeni iz osnove *črēt* »Sumpfwald« (Miklošič, *ONappell.* 70), karakteristične za slovenski sever in severozahod; imenski tip *Čret* in *Čreta* se pojavlja na Koroškem in Štajerskem ter je pogosten tudi na srbohrvaškem ozemlju; tip *Čretež* je slovenski in češki, n. pr. *střítež* »Sumpfwald« in top. *Střítež*, nem. *Schritzenz* (Schwarz, *ON der Sudetenl.* 182); samo na Štajerskem najdemo tip *Čretovež*, n. pr. *Čretovež* pri Zibiki, 1404 *Tschretwos*, *Čretovež* pri Konjicah, 1498 *Stretwetz* (Zahn, *ONB* 152). Imena *Čretež* na Dolenjskem se pa razlikujejo od koroških in štajerskih po legi in po pomenu. *Čretež* pri Mokronogu se imenuje nemško 1252 *Reutenberg*, *Čretež* pri Šmarjeti 1228 *Rutenberc* (M. Kos, *STL*); pri tipu *Četež* na Dolenjskem je mogoča razlaga iz obeh osnov. Dalo bi se sklepati, da so se pri ekspanziji dveh

³ O krčevinskih imenih so pri nas pisali le bolj mimogrede: A. Dopsch, *Die ältere Social- und Wirtschaftsverfassung der Alpenslawen*, str. 115—116; F. Vattovec, *K starejši upravni zgodovini laškega okraja*, 1927, str. 56; Ilešič, *Kmečka naselja na vzhodnem Gorenjskem*, *Geografski vestnik* IX (1933) 86 d; F. Baš, *Pripombe k požigalništvu*, *Slovenski etnograf* VI—VII (1954) 92.

⁴ Toponim *Čirčiče* pri Kranju skoraj gotovo ne bo spadal sem; po tvorbi se zdi, da je to akk. plur. etnika na -jane; v osnovi je morda antroponim **Čirčęta*, prim. rus. imena *Čirka*, *Čiruha* (Tupikov, 430) ali sbh. *Čirkići* (*ARj* II 39).

naselitvenih jeder pomensko pomešala med seboj imena Črtež in Čretež. Nerazumljiva so mi pa imena Četrež, ki se pojavljajo okrog Vipave in na Gorenjskem, n. pr. Četrež, Četrož, Četreže, Četrešek (zbirka MSI, rkp.). Najbrž tudi pri teh ne gre samo za mlado inovacijo. Pri Moravi v Srbiji je top. Četerež (*Im.-Reg.* II 1098).

Čeprav osnova *črt-* pri nas ni v imenih niti enkrat izpričana v starejših listinah (omenja jih samo Badjura, *Ljud. geografija* 269), vendar ni nobenega dvoma, da je stara slovanska dediščina. Miklošič, *ONappell.* 72 je pomešal to osnovo z izvedenkami iz *čratz* »hudič«. Na sbh. ozemlju je osamljeno ime *Čretež* iz XIV. stoletja (*ARj* I 850), kar je pravilno razložil že Skok v *ČJKZ* VIII 123. V zgornji Avstriji je top. *Zirking*, 1172 *Cirtina* < *črtina ali *črtena »Rodeland« (Schwarz, *Reibelaute* 25 in *PDS* XLII 55; s to razlago soglaša Steinhäuser, *Teuthonista* I 189). Hrabec, *Nazwy geograficzne Huculsczyzny*, 1953, omenja apel. *čertěž*, *čerk'iš*, *čerk'izé* »przestrzeń, na której odarto drzewa z kory, aby uschły w celu karczunku«, *čertiž*, gen. *čertežá* »kawał uprawnej roli, zdobyty wskutek wyrąbania i wykarczowania lasu«, *čertežyna* »drzewo odarte z kory«, verbum *učerty* »odrzec z kory«, *prócert* »karczunek, polana w lesie« (str. 34 in 46) ter imena *Czerteze*, *Czertež*, *Czerk'iš*, *Czertene*, *Czertyk* (str. 214). Sem je treba prišteti tudi ukrajinska imena *Čertež*, *Čertyžne* pri Miklošiču.

Ne zdi se mi pa verjetno, da bi spravljal v zvezo z osnovo *črt- tudi samo slovenska imena Čatež z drugačnim arealom (na Dolenjskem pri Brežicah, pri Št. Juriju, pri Veliki Loki, pri Strugah; na južnem Štajerskem pri Kozjem; poleg tega tudi ledinska imena Čatež pri Drenskem Rebru in pri Kranju). Skok, *ČJKZ* VIII 123 je mislil na čretež kakor *dežela* < *držela* in pri tem ni poznal hist. zapisov za Čatež pri Št. Juriju, ca. 1400 *Schryetes*, 1444 *am Tshretes* poleg *am Tschates* (M. Kos, *STL*). Vendar hist. zapisi za druge Čateže, tako 1249 *Sates*, 1265 *Tzattesch* itd. govore proti Skokovemu poskusu razlage, ki ga je zavrnil že Ramovš v *JF* XI 320. Lahko je mogoče, da so zapisi *Schryetes*, *Tschretes* samo zamenjava s pogostnim led. imenom Čretež. Vasmer, *Sl. in Griechl.* 55 misli pri imenu Čatež na slov. *čāta* »Hinterhalt«; Stanislav, *Sl. Juh* II 106 pa na antroponim *Čat*, *Čata*, prim. slov. *Čače*, *Čača vas*. Možen bi bil hipokoristik s formantom -ž-, prim. priimek Čadež poleg top. Čadovlje. Kaj zanesljivega pa o teh imenih ni mogoče reči.

Osnova *krč-* (etim. Berneker, *SEW* I 665), slov. *křčiti* »roden«, *krč* »Gereut«, *krčevina* »Neubrich«, lokalno štajersko tudi *krča* »posekan gozd« in *krča*, *krče* »Neubrich« se v imenih pojavlja samo v vzhodnih

predelih Slovenije, na skrajnem vzhodu Dolenjske in predvsem na Štajerskem, od koder pozna Pleteršnik tudi večino navedenih apelativov. Toponima *Krč*, *Krče*, *Krči*, *Krčevina* (šestkrat), *Krčovina*, *Krčovine* (KLDB, indeks) so izpričana samo v tem pasu. *Krčovina* pri Mariboru je prvič omenjena ca. 1300 *Kartussen* (Zahn, ONB 91). Tudi pogostna led. imena *Krč*, *Krča*, *Krče*, *Krčec*, *Krček*, *Krčak*, *Krčič*, *Krčiči*, *Krčeje*, *Krčeki*, *Krčina*, *Krčica*, *Krčinca*, *Krčevina*, *Krčovenka*, *Krčevje*, *Krčovjak*, *Krčevica* (zbirka MSI, rkp.) srečamo samo na severovzhodu. Starejše zapiske led. imen, 1306 *huben Churse*, *das Churzek*, *Chuerczek*, 1331 *Churczental*, 1306 *Churtzenek* itd. na področju od Marenberga do Mürtzuschlaga navaja Zahn, ONB 123. Izven tega območja sem našel samo še osamljeno ledinsko ime *Skrče* pri Grahovem na Tolminskem, prim. tudi *Skrčine* in *Skrčne* pri Brežicah (< *jъz-kъrčъ). Na Koroškem pa je top. *Krčanje*, nem. *Greutschach* < *Kъrčenjane* (Miklošič, ONappell. 274). Morda so takšna osamljena imena plod kasnejših internih migracij.

Zelo pogostna so ta imena v srbohrvaščini, prim. top. *Krč*, *Krče*, *Krčevina*, *Krčenik*, *Krčevine* itd. (*Im.-Reg.* II 574; *ARj* V 493). Bolj natančnega areala jim ne morem določiti, zdi se pa, da jih ni na skrajnem vzhodu naše države. Vasmer, *Sl. in Griechl.* 192 omenja negotovo ngrš. *Κόρτσιστα*, bolg. *Κърчишта*, *Κορчишта*. Pri zahodnih Slovanih ta imena niso redka, češ. *Krč*, *Krčin* itd. (Profous, *Místní jména v Čechách* II 376). Poljska imena *Karczew*, *Karczewo*, *Karczewice* (Kozierowski, *Badania* I 104; II 279; VI 164) so tudi verjetno izvedena iz apelativa, čeprav je v poljščini izpričan tudi antroponim *Karcz*, dvomljivo je slov. *Krčova* pri Kralovcih, skoraj gotovo izvedeno iz antroponima. Vendar Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav.* ON II 91 prišteva pri pomorjanskih imenih tudi tipa *Karčev* in *Karčin* k izvedenkam iz apelativa.

Izredno zanimiv pa je za jezikoslovca apel. *vělna*, ki ni do sedaj registriran še v nobenem slovenskem slovarju. Kolikor sem mogel ugotoviti, je to besedo prvi zapisal Gašpar Križnik Podšavniški iz Motnika (1848—1904), ki je v letih od 1876 do 1882 zbiral odgovore za Bogišičev *Naputak*.⁵ Za pomen naj navedem Križnikovo besedilo: »Gorjanci (*hribovci*) delajo v motniški okolici laze; laz se imenuje posekana in požgana hosta, sicer pa po tehle imenih: stoječa hosta se imenuje hosta ali zarod,⁶ boršt; posekana hosta za požar se imenuje velna; požgana velna požar;

⁵ Objavil jih je dr. J. Polec, *Križnikovi odgovori na vprašanja v Bogišičevem »Naputku«, Razprave pravnega razreda SAZU III (1945) 211.*

⁶ Najbrž je to samo prepisovalčeva napaka za »zarod«.

požar, večkrat obsejan, laz, kadar začno laz gnojiti in je pripraven za orav in setev, imenujejo njivo.« Beseda je še danes v rabi okrog Mozirja, Motnika in Raven; registrirana je tudi fraza *sejati na velno* »prvič sejati na izkrčenem svetu«. Lani je F. Baš v zgoraj omenjeni študiji o požigalnosti uvedel besedi *velna* in *velnar* »žgavec« kot terminus technicus v našo strokovno literaturo. Priimek *Velnar* je danes doma v Prelekiji in v Prekmurju. Verjetno je pomensko sorodna tudi beseda *velenjak*, ki jo navaja Pleteršnik po Pajkovih *Črticah* iz Ščavnice s pomenom »na Duhovo prihranjena paša« s pripombo »kdor na Duhovo prvi na pašo prižene, sme na velenjaku pasti«. Ime *Vilenjak* »hostnik, divji mož« v Beli krajini (Sašelj, *Bisernice*) komaj ako bo še spadalo v to besedno skupino. Na Primorskem so tudi led. imena *Vilenca* na področju, kjer nikoli ne najdemo -i- iz -e- (ali -ě-). Še bolj oddaljeno je lokalno štajersko *válnik* »niederer Grenzwald« (Pleteršnik po Valjavcu), morda iz nem. *Wall*.

Pri drugih Slovanih ne najdemo ničesar podobnega. Vendar se mi zdi malo verjetno, da bi bila beseda nemška izposojenka; nem. *schwelen* »langsam dampfend brennen« (Kluge, *EW*¹¹ 551) je glasoslovno nemogoča. Tudi je bolj običajno *schwenden*, iz česar so koroška led. imena *Žvant*, *Žvantič*, *Žvantišče* pri Kaplji in pri Pliberku (Scheinigg, *Gymn. Progr. Klagenfurt* 56, 24). Kelemina (ustno) opozarja na nem. *die Welle* »Stroh- oder Reisigbündel, Faschine« (Unger-Khull, *SWS* 630), kar bi bilo glasovno mogoče, ako bi bila to zelo stara izposojenka pred XIII. stoletjem, je pa pomensko toliko oddaljena od slov. *velna*, *na velno sejati*, da bi bila zveza v vsakem primeru zelo problematična. Zdi se mi pa, da je to osnovo mogoče slediti v imenih, čeprav ne poznam niti enega današnjega ledinskega imena te vrste.

Toda v urbarju pletrskega samostana iz let 1693—1700 je za področje ob Mirni omenjenih več ledinskih imen *Andretre akhre na velenkim*, *Andertre akhre na velemkim*. To so lok. sg. nekega samostalniško rabljenega pridevnika s -k- formantom, ki bi pričal za starost te oblike. Ker led. imena iz urbarjev po letu 1500 niso izpisana, je zelo verjetno, da se bo našlo še več takšnih imen, v prvi vrsti na Štajerskem, kjer je treba suponorirati nekdanjo razprostranjenost te osnove.

Skrajnje previdnosti pa zahteva analiza drugih imen z elementom *velen-*. Pri vseh slovanskih narodih se v toponomastiki pojavljajo različna hipokoristika k antroponimom iz osnove *velij* »magnus« (Miklošič, *PN* 32; *ONPN* 45), tako sbh. *Velen*, stč. *Velen*, polj. *Wielen* itd. (literatura: Kozierowski, *Badania* I 347, III 373, VII 214; Trautmann, *Die Elb-*

u. ostseeslav. ON I 125; Vasmer, *Sl. in Griechl.* 86). Pri nas imamo na Koroškem dvakrat *Velinja ves* pri Celovcu, nem. *Fellersdorf in Wellersdorf* (*Gemeindelexikon von Kärnten*, 1905, 50); sbh. *Veleniči*, *Velino selo*, *Velinovska*, *Velim*, *Velimlje* itd. (*Im.-Reg.* I 141 in 152). Zato je težko opredeliti takšna imena, kakor je slov. *Velenje*, ca. 1250 *Weln*, 1270 *Welan*, 1296 *Belan* itd. (Zahn, ONB 490). Ime *Velen* se omenja tudi pri Sevnici, 1448 *Wellen* (Zahn, *idem*); reka *Velunja* se imenuje leta 1356 *Bellen*, 1381 *Wellen*, 1448 *Wellan* itd. (Zahn, ONB 491). Morda spada v to skupino imen tudi zaselek *Velam* pri Mozirju, sprejet preko nemščine nazaj v slovenščino kakor *Činžat*, *Vurmat*, *Gašteraj* in podobno.

Vsa ta imena se pojavljajo pri nas samo v pasu, kjer srečamo tudi apelativa *velna* (razen Sevnice), nadaljujejo se pa naprej v Avstrijo. Pri Lipnici je kraj *Weling*, slov. danes *Velka*, prav tako kakor je slov. *Velka* pri Št. Lenartu nem. *Wölling* (*Leksikon občin za Štajersko*, 1904, 212 in 254). Vendar je *Weling* pisano 1322 *Welung*, 1406 *Welmig*, *Welung*, ca. 1500 *Welang* (Zahn, *idem*). Izredno zanimivo ime pa je *Wölling* ali *Welling* pri Passeil, pisano 1265 in der *Weleyne*, 1352 *Welling*, 1395 *Welg*, *Welging*, 1475 *Welung* (Zahn, *idem*). Pri Pölsu je danes *die Welle*, 1274 *das Welingfeld* (Zahn, ONB 30), pri Judenburgu pa *Wöll*, 1494 *der Welingerpach* in *Welingeregkh* (Zahn, ONB 490).

Se više na Spodnjeavstrijskem imamo hidronim *Wölbling*, 1090—1101 *Welmnich*, ca. 1122—1147 *Velmnich*, ca. 1150 *Welbniechi*, 1189 *Welmich*, 1198 *Welbniehe*. Stur, *Die slav. Sprachelemente* (1914) 50 je to ime izvajal iz *velik*; Schnetz, *JA XXXIX* (1925) 177 je z rezervo mislil na češko *velebný*; W. v. Linthoud, *ZONF III* (1927) 129 pa je *Welmnicha* popolnoma diletantsko razlagal kot sestavljenko iz *vel* + *mnika* »Aalraupenbach«.

Za vsa ta avstrijska imena bi bilo mogoče sponirati izhodno slovensko obliko **velen^hnik* ali **vel^hnniča*. Posebne pozornosti pa zasluži zapis *Weleyne* za *Wölling*, ki nam daje slutiti, da tudi slov. *Velenje* in, kakor kažejo historični zapisi, tudi reka *Velunja* nimata nič skupnega z antroponimi *Velen*, *Velun*, ampak so vsa ta imena sledovi neke alpsko-slovenske toponimične baze, ki se nam je do danes ohranila v apelativu *velna*. Da jo najdemo v rečnih imenih, to nas prav nič ne moti. Tako je po slovanskem svetu vse polno hidronimov iz osnove *trēbiti*, naj omenim pri nas potok *Trebnik* pri Braslovčah, 1423 *der pach Trebnik* (Zahn, ONB 146), sbh. *Trebež*, rokav Lonje, rus. *Terebežka* (Maretić, *Nast. Vjes.* I, 1893, 24), češ. *Třebovka*, *Třebová* (to verjetno iz antroponima), poljsko

Trzebcza, Trzebinia (Kozierowski, *Badania* VII 187), sp. luž. *Trébnica* (Muka, *Sl.* III 216) itd.

Ime *Velenje* pa najdemo na južnoslovanskem ozemlju še enkrat v Srbiji pri Kraljevu. Vendar ga je mogoče razložiti tudi kot posesivno izvedenko z -j- formantom iz antroponima *Velen*. Morda pa pripada isti plasti kakor slov. *Velenje*.

Z rezervo bi omenil v tej zvezi tudi nekaj koroško-tirolskih imen, ki jih navaja L. Hauptmann v študiji *Kroaten, Goten und Sarmaten, Germanoslavica* III (1935) 338, op. 198. Ta imena naj bi bila po Hauptmannu iz etnika *Volinjane* = *Dudlebi*. Tako omenja pri Brunnecku ime *Wülenberg*, 1070—1080 *Velinberc*, 1178—1189 *Wolenberch* (*Acta Tirolensia* I 95, n. 266) in *Wülenbach* idem, ca. 995—1005 *Uuelinpach*, 1070—1080 *Wölinpach*, 1085—1097 *Wölenpach* (*Acta Tirolensia* I, n. 56, 269, 385, 581). Ne upam si razsojati o teh imenih, enako pa se mi zde tudi *Volinje* na Koroškem, nem. *Wolinjach* (Lessiak, *Carinthia* I 115, 222) in *Olimje*, nem. *Wolin* (Jaksch, *MC* II 311) silno dvomljivo gradivo za Hauptmannove trditve.

Nejasna so tudi madžarska imena *Velim* (*Velin*, *Velen*), sedaj *Velin* (*Velény*), 1262 *Welen*, 1397 *Velim*, *Bolim* (Csánki II 535) in 1350 omenjeni *Velyn* (Csánki I 182). Stanislav, *Slov. Juh* II 564 razlaga oboje iz antroponima *Velin* ali *Velen*. Je pa nekaj zahodnoslovanskih imen, pri katerih se mi zdi sufiksacija nenavadna za izvedbo iz antroponimov. Tako češ. top. *Velenice*, slovaško led. ime *Velínok* (Stanislav, idem), polj. na Poznanjskem *Wielonek*, 1434 *Welyme*, 1508 *Wielenie*, 1580 *Wielim*; dalje *Wielunek*, 1286 in 1349 *Weleme*, 1583 *Wielun* (Kozierowski, *Badania* III 374) in *Wielonek*, 1312 *Welín*, 1339 *Velim* itd. (idem 746). Poleg češ. *Velenice* se pojavljajo tudi imena češ. *Volenice*, polj. *Wolenice*, ki jih je enako težko izvajati iz nekega antroponima tipa *Vol'a*. Samo mimogrede bi omenil v tej zvezi v strokovni literaturi že tolikokrat obravnavano rusko ime *Volyn*, staro rusko *Velyn*, *Velyniane*,⁷ vendar so vse to samo opozorila, da je v slovanski toponomastiki poleg antroponimov na *Vel-* treba računati še z neko drugo osnovo **vel-* (morda tudi **vol-*), ki jo je del Slovanov ali elementov, ki so jih vsrkali vase ob času naselitve, uporabljal kot tehnični termin za krčevine.

⁷ Pregled dosedanjih etimologij podaja J. B. Rudničkyj, *The Names "Gallicia" and "Wolynia"*, Winnipeg 1952, ki misli na osnovo *vol'a*, *veléti* in sklepa dokaj naivno na prvotno utrjen kraj, od koder so poveljevali okolici.

Brez podrobnejšega poznanja razširjenosti teh imen pri zahodnih Slovanih seveda ni mogoče postaviti nobenih hipotez. Morda je ta osnova **vel-* bila neka svojstvena beseda jezika Dudlebov. Naj omenim, da se poleg koroških in štajerskih Dudlebov pojavi ime *Dulep* tudi na Dolenjskem, in sicer se tako imenuje podzemski pritok Topoljščice—Krke. Kljub vsem težavam bi se dalo sklepati, da je osnova, ki se javlja v slovenskih apelativih *velna*, *velenj*, indoevropskega porekla. Poleg korena **uel-* »glühen«, lit. *spilù*, *spìlti* »sengen, ohne Flamme brennen«, *spìlinti*, *spìldinti* »sengen« in »sengen lassen«, let. *spelu*, *spelt* »sengen«, *spelme* »Dampf, Glut« (Walde-Pokorny II 532) suponira vrsta avtorjev tudi osnovo **uel-*, lit. *vìlditi* »lauwarm machen«, arm. *gol* »Hitze«, island. *valgr*, ags. *wealg* »lau«, nord. *voelde*, *ulme* »glimmen« (Fick III⁴, Falk-Torp in Walde-Pokorny I 302).

Drugačen areal kakor imena iz osnove *vel-* pa imajo pri nas imena tipa *vólava* z neznanim pomenom; prim. *Ulaka* pri Horjulu, *Ulaka* pri Starem trgu, *Ulaka* in *Podulaka* pri Velikih Laščah, 1463 *Untter dem Bolackh*, 1467 *Under der Wolagk*, 1484—1485 *Vnder der Wolack* (M. Kos, STL), dalje *Volavce*, *Volavci*, nem. *Teppental* (ČZN, 1914, 68), *Volavc* pri Blanci, *Volavče* pri Novem mestu, 1423 *Wollauchs* (M. Kos, STL), *Volav-njek* pri Konjicah, *Volavlj* pri Trebeljevem in pri Prežganju, 1228 *Supra montem Volaple* (M. Kos, STL). Horjulski izgovor s trdim *-l-* govori proti temu, da bi mogli to osnovo izvajati iz *volā* »Freigrund« (Miklošič, ONappell. 736). Na sbh. ozemlju najdemo imena *Voluja*, *Volujak*, *Volujac* pogosto v vzhodni Bosni in v Srbiji okrog Užica; poleg teh pa tudi imena z *-l-*, prim. *Voljevac*, *Voljavče*, *Voljavica*, *Voljavac*, *Voljevice* na širšem ozemlju (Im.-Reg. I 180); nekatera izmed teh imen so lahko izvedena tudi iz antroponima *Volz* (Miklošič, PN 45; ONPN 55), vendar je sufiks *-av-* v južnoslovanskih imenih tako redek — v slovenščini bo razen *Hotavlje* komaj še kakšen primer —, da je vendarle sumljivo, kako bi se mogel posplošiti samo v tem tipu, ako gre za izvedenke iz antroponima. Na Hrvaškem je z *-l-* izpričano samo eno ime, *Volavlj* pri Jastrebarskem, 1210 in 1349 *Volavla*, *Volavlya* (Smičiklas, CDC III in IX, indeks).

Za slov. *vólava* je L. Pintar, Carniola III (1912) 90 suponiral pomen zaseka »Verhau« in je pri tem dokaj naivno sklepal na zvezo z *ulica*. Silno pogostna zahodnoslovanska in severnoslovanska imena tipa *Volā*, prim. polj. *Wola Łądzka*, 1250 *Libera villa*, *Wolica Pusta*, 1290 *Novella villa* ... *quae Volyca nuncupatur* ... (Kozierowski, Badania I 363) ne pripuščajo možnosti, da bi jih primerjali z južnoslovanskim tipom *vólava* poleg *vólava*. Toda nem. imena *Wohlau*, *Wollau* (glej pri Miklošiču) se

zde bliže južnoslovanskemu tipu, ki je morda mešanica dveh različnih osnov; mogoče pa je tudi, da vsa ta obsežna skupina nima nič opraviti z osnovo *voľa*. Opravičena pa je domneva, da gre pri vseh teh imenih za novo naselitev na krčevinah.

Toliko se pa vendar dá razbrati, da toponimične baze *voľa* »Frei-grund« na slovenskem ozemlju nimamo. Zato pa je tem več prepovedanega. Najstarejšo *Prepoved* omenja Kandler, CDI I 6 za l. 1275 *Prepoved na Zuanichi*. Gozd nad Ratečami pod Korenom se še danes imenuje *Pripebedi* (sporočilo dr. V. Bohinca). Drug sinonim je *Ščedem*, primerjaj *Ščadna*, del Solkana, *Škedenj* pri Trstu, dial. *Ščedan*, 1339 *Silvola*, iz tega sedaj italij. *Servola* (Skok, *Istoriski Časopis* III, 1952, 23); na Koroškem je znan apel. *poščed* »zaščiten gozd«; pod Bohorjem je v rabi apel. *ščeden* »mlad gozd«. Kasnejša imena so *Ban* iz nem. *Bannforst*, prim. *Mali in Veliki Ban* pri Kostanjevici (Kaspret, ČZN IV, 1907, in Kelemina, GMS XIV 85) ter led. imena *Pan*, *V Pani*, *Panovec*, *Panovec*, *Panovci*, *Panovce* (zbirka MSl, rkp.).

Nemške izposojenke za takšne gospodarske pojme še ne pomenijo, da so Slovenci z besedo vred sprejeli od Nemcev tudi stvar samo. Tako imamo n. pr. za *praha* < nem. *die Brache* (Lessiak, GRM II, 1910, 280; L. Pintar, ČZN IX 126), v imenih na Štajerskem izpričano 1265 *Prachen-reut* (Zahn, ONB 57), lepe, stare, domače besede, tako *prelog* »Brachland«⁸ v imenih *Prelog*, *Preloge*, *Prelogi*, ki jih najdemo tudi drugod pri južnih Slovanih, n. pr. *Prelog* pri Varaždinu, *Prijeloge* v Srbiji. Najstarejši zapis je izpričan za *Preloge* pri Šoštanju, 1296 *Priloch*, *Prilog* (Zahn, ONB 64); k temu tudi sedanje *Podlog*, 1483 *Prelog* (M. Kos, STL) in *Prevoje*, kar je po Ramovševem mnenju iz *Preloge* (Ilešič, *Geografski vestnik* IX, 1935, 55). Ledinska imena *Prelog*, *Preuoh*, *Preuok*, *Préloge*, *Prelóge*, *Prélogi*, *Prelógi*, *Prélože*, *Prelóže*, *Preložnik* itd. najdemo po vsej Sloveniji od Trsta do Mure (zbirka MSl, rkp.). Tip *Prevoj*, *Prevoje* pa je v led. imenih omejen na ozemlje centralnih dialektov. Beseda *prélogz* je stara slovan-ska dediščina, prim. češ. *příloh*, madž. *prelak*, pol. *przelog*, rus. *perelog* »Brachfeld«, pomor. top. *Prelog* (Trautmann, *Die Elb- u. ostseesl.* ON II 81). Drug sinonim za pojem Brachfeld je *poréd* »opuščena njiva« (na Krasu), izpričano tudi v led. imenih *Pariêt*, *Na pariêde* (na Primorskem), *Poredje*, *Porednica*, *Poredec* (Štajersko), *Porednice* (Bela krajina). Na

⁸ F. Vatovec, *K starejši upravni zgodovini laškega okraja* (1927) 56 prišteva tudi *Prelog* med krčevinska imena zaradi lokalnih pomenov *prelog* »das Gereut«, *prelogi* »gelichtete Waldstellen« pri Pleteršniku, vendar so to brez dvoma šele sekundarni pomeni.

Koroškem je top. *Poredija* pri Celovcu (*Gemeindelexikon von Kärnten*, 1905, 35); na srb. ozemlju je dvakrat izpričano ime *Porede* na Hrvaškem in v Bosni (*Im.-Reg.* II 833). V Reziji najdemo tudi tip *Za Koredan*, *Zakorednica* (B. de Courtenay, *Mat.* § 1034), torej bo tudi apel. *kored* (Debeljak, *SR V—VII* 172) spadal v to skupino. Centralno slovensko, posebno v pasu Kamnik—Litija — osamljeno pa tudi okrog Logatca, Starega trga in Novega mesta — so zelo pogostna led. imena *Trzèn*, *Trzen*, *Na trznu*, *Trznik*, *Na trzin*, *Taržj*, *Trzenci*, *Na trzenk*, *Trzenj*, *Trzne*, *Trzni*, *Tarzne*, *Na trznih*, *Trznica*, *Na trznem* (zbirka *MSI*, rkp.), imamo tudi tri toponime *Trzin*, *Trzen*, najstarejši zapisi za *Trzin* pri Mengšu so 1301 *Trezein*, 1327 *Presaein*, 1329 *Terzzein*, 1337 *Tersein*, 1356 *Terzeyn* (M. Kos, *STL*), lokalno srečamo tudi apel. *trznina* »die Brache«, adj. *trzen* »brachliegend«. Zanimivo je, da se ime *Trzan* pojavi enkrat tudi v Bosni pri Tesliću (*Im.-Reg.* II 1032). Stanislav, *Slov. Juh* II 538 spravlja s temi našimi imeni v zvezo tudi ime potoka *Torzom* na Madžarskem. Drugih slovanskih paralel k tej osnovi še nisem zasledil, etimologija besede mi ni jasna, Ramovš pri Ilešiču, *Geografski vestnik* IX (1936) 86 misli na slovan. *trzati* ali morda na neko pred slovansko **tergena*.

Mlajši tip za pojem *Brachfeld* je verjetno apelativ *prevor*, *preor* »Brache« v imenih *Prevorje*, *Preborje*, prvič zapisano 1404 *Premor* na Štajerskem (Zahn, *ONB* 60), k temu tudi *Prevorska* vas in led. imena *Prevor*, *Preor*, *Na preori*, *Prevori* (zbirka *MSI*, rkp.). Iz Rezije je znan tudi apel. *zapust*, *zapustek* »verlassenes Grundstück«, prim. led. imena *Zapust*, *Zapusti* (B. de Courtenay, *Fon.* 71) in *Nut u zapust*, *Ta za zapusti* (B. de Courtenay, *Mat.* I 39 in 592).⁹ Drugod po Sloveniji najdemo še nekaj imen *Zapušče*, *Zapuše*, *V zapušah*, *Zapušnik*, bolj poredkoma tudi *Pušča*. Tip *Pustota* je obdelal M. Kos v *SR III* (1950) 397.¹⁰ Verjetno spadajo v to skupino tudi imena *Postat*, *Postata*, *Na postat*, *Spodnja*, *gurnja puostat*, *Postate*, *Pustate*, *Postati* (zbirka *MSI*, rkp.). Na Goriškem najdemo tudi led. imena *Noval*, *Novale*, *Novali*, *Na novalah* iz italij. *novale* »Brachfeld«.

Podobno kakor je tuje *praha* in *noval* izpodrinilo bogato domačo terminologijo, so se tudi pri krčevinah uveljavila po vsej Sloveniji nem-

⁹ Pri Huculih pomeni apel. *zapust* »mlody las, niedawno zasiany lub zasadzony«. Hrabec, *Nazwy* 52.

¹⁰ Najstarejši zapis 1286: *de mansis non locatis qui dicuntur pustote* (*Arch. Triest.* XII 68). Za prvotni pomen je značilen pomen furlanskih izposojenk *pustôt*, *postôt*, *pustôte*, *pustôs*, *pustôtes*, *pustôtis*, *pustêr* »neobdelano, zapuščeno zemljišče; nerodovitno zemljišče, ki je izgubilo plodno moč«.

ška imena *Roote*, *Rute* < srvn. *riuten*, *roten*, *ruoten* »roden«, na Koroškem tudi *Prant* iz nem. *Brand* in že prej omenjeno *Zvant* < *schwenden*; prim. tudi priimek *Žbontar*.

Druge toponimične osnove, ki kažejo na staro požigalniško tehniko in pripravljanje krčevin na slovenskem ozemlju, geografsko niso tako ostro omejene. Poleg tega rokopisna zbirka ledinskih imen Slovenske Matice kljub svojemu bogatemu gradivu ni dovolj popolna, da bi bilo mogoče vsak imenski tip točno lokalizirati. Še manj pa mi je mogoče določati areale teh imen pri drugih slovanskih narodih, celo pri južnih Slovanih ne; sredstva, ki jih imam na razpolago, so za to mnogo preskromna. Vendar se mi zdi, da bo sčasoma mogoče opredeliti nekatere starejše in mlajše tipe, deloma po imenski geografiji. So pa tudi pri teh imenih nekateri problemi, ki niso brez zanimivosti za jezikoslovca.

Gotovo je slovanska dediščina tudi apel. *novina* »Neubrich, Gereute« (Pleteršnik I 718); polj. in sp. luž. *novina* »Neuland, Rodeland, Neuaeker«, v imenih *Novina*, *Noviny*, pomorj. *Novinen*, *Novienne*, *Nierwein*, *Novgini* (Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav.* ON II 91; glej tudi Miklošič, *ONappell* II 376 pod geslom *nov*). Tudi pri nas so pogostna ledinska imena *Novína*, *Nóvina*, *Novíne*, *Nóvine*.¹¹ Žal nimam dovolj gradiva na razpolago, da bi jih bolj natančno lokaliziral. Prvič je to ime napisano leta 1190 *Prodistorf, quod et Nuvindorf dicitur* (Zahn, ONB 69) za sedanje *Brodersdorf* na nem. Štajerskem; *Novine* pri Tržiču, 1444 *in der Gereut*, *Novne* na Jezerskem, 1455 *in der Neppin* (M. Kos, *STL*). Izvedeni tipi so *Novine*, *Novinjek*, *Novinjeki*, *Novijeki* (zbirka *MSL*, rkp.), ki jih najdemo samo na Štajerskem. V pasu Kamnik—Litija je nekaj redkih imen tipa *Novišče*, n. pr. *Noviše*, *Na novšem*. Za srbohrvaško ozemlje navaja *ARj* VIII 250 ledinska imena *Novine* samo v Srbiji pri Požarevcu, Kragujevcu in Jagodini.

Ni naloga jezikoslovca, da bi podrobno raziskoval posamezne načine tehnike gozdnega krčenja. Zdi se pa, da ne smemo prezreti med njimi tudi tipa *zavod*. Pleteršnik II 896 navaja apel. *zavod* v pomenu »ein neu angelegter Wald, Waldbestand, Waldeinteil, Jagdrevier« (glej tudi L. Pintar, *Ljubljanski Zvon*, 1910, 411, in Kelemina, *GMDS* XIV 91). V knjižnem jeziku je ta domači izraz popolnoma izpodrinila češka izposojenka *závod* »die Anstalt«, nekdanji pomen besede *zavod* pa je bil v prejšnjem stoletju že močno zabrisan. Gospoda V. Valenčič in

¹¹ O žganju novin glej A. Šivic, *Slovenski etnograf* VI—VII, str. 78 d. z literaturo.

V. Suyer sta me opozorila na neko poročilo vicedoma za štangarski gozd pri Litiji iz leta 1577, za katerega se mi zdi potrebno, da ga navedem v celoti.

So wierdet doch folches durch die landtleuth und durch irre frl. drl. selbst undterthanen so in vnd vmb dise walder geleiffen vngeacht, aller leibs vnd guetts straffen, so ich bißherro gegen irre frl. drl. undterthanen, wie auß meinen raitungen zu sehen mit vorwillen meines gewestten gegenschreibers fürgenommen worden, gar nichts geachtet, sunder fahren zue, fachen inen selbs vnd ein ieder in sonderheit zu seiner hueben in groffen vmbichwaiff ein mit einen zaun, vnd geltreulach mit anzeigen, es gehet daffelb alles zu seiner hueben, geben denfelben auch einen sundernamen, vnd haiffen es der sauod, welches, weil ich meines theills nit vertaitfichen khan, daffelb prannen wan (?) sy herbstzeitten, wan das laub nun von den paumen felt, vnd dirr wierdt, von einen ort zum andern auß, damit ir viech auf khünfftigen frielling deitmehr waid haben müg. Von folchen prannen verdorren die paumb auch hernach, darauf fahren sy geltragkhs zue, vnd hauen dieselben duren dazwischen, auch gleichesfalls die grünen ab, und wen sy nit verbrauchen mügen, zerhagkhen sy zu scheitern, legen die an selbigen orts hauffenweiß zusammen, biß es nun genuglamb duer wiert, so dan stegkhen lie es mit feuer an, vnd verbrenen dafelb(st?) alles; damit geullen und dungen sy das erthrich, darnach gestragkhs mit der hauen darein, vnd hauen es alles so weitt sy es also ausgerreuth, vnd verprendt haben auf, vnd sän zum ersten gemeingkhlichen einen hirsch oder haiden darein, vnd verzainen es vmb vnd vmb, und wan er nun daffelbige verricht hat, greift er geltragkhs weiter, vnd wan er nun leinen sauod gar außgereutt vnd eingezeindt hatt, macht er im wider einen andern vnd verenen sabod, das ist allfo ir der undterthanen gebrauch, für namblichen in dem stangenwald. (Državni arhiv Slovenije, Vicedomski akti I 70 — Lit. W Nr. XI Wald und Forstsachen.)

V podobnem pomenu je pojem *zavod* legaliziran n. pr. v *Urbarju Ljubljanskega kapiteljskega arhiva* za leto 1582 (fara Št. Vid), pag. 431 do 433, kjer so navedena imena posestnikov z opombami ... *Behülzung auch viechhalt sambt den sauodt...*; ... *so hat auch oberhalb des gartens ein sauod darin was junger aichener pamblein die zigelt er auch zur gail laibrech...*; ... *so hat die hueben auch ein sauod wie die andern...*

Najstarejše zapise besede *zavod* najdemo v dokumentih iz Dalmacije v XII. in XIII. stoletju s pomenom »obhod zemlje, međa« (primeri so zbrani pri M. Kosu, *Studija o Istarskom razvodu*, Rad JAZU 240, 1931, 123; glej tudi Mažuranić, *Prinosi* 1672). Vendar bi bilo potrebno posamezne zapise pomensko še enkrat analizirati, n. pr. zapis iz l. 1275 *Tako su pasli v tom zavode jedni do drugeh kako vse jedni susedi... prek starih zavod prestupaju, a nove stave* (Šarmin, *Acta croatica* 20, 25, 26), ki kaže, da ni posebne razlike med starim hrvaškim in tri sto

let kasneje izpričanim slovenskim pomenom. Semantično je razvoj besede *zavod* podoben kakor n. pr. slov. *frata*, nem. *Fratte*, italij. *fratta* < lat. *fracta* (Kelemina, *GMDS* XIV 59).

Po vsej Sloveniji se najdejo tudi imena tipa *Zavod*, tako top. *Zavoda*, *Zavodje*, *Zavodno*, *Zavodna*, 1339 in 1341 *Zavoden* (Zahn, *ONB* 413), na Koroškem *Zavoce*, nem. *Sabosach* ter številna led. imena *Zavod*, *Zavode*, *Zavodi*, *Zavodje* (*Novi in stari zavodje*), *Zavodnica*, *Zavodnjak* in pod. (zbirka *MSI*, rkp.). Na sbh. ozemlju je top. *Zavode* pri Kosovski Mitrovici, *Zavode* pri Gospiču in *Zavodane* pri Bosanskem Petrovcu (*Im.-Reg.* I 417). Pogostna pa so na Poljskem top. in led. imena *Zavodna*, *Zavodne*, *Zavodzie* (Kozierowski, I 377; III 460).

Toponomastični primeri izven južnoslovanskega ozemlja bi govorili za to, da se *zavod* v pomenu oddeljenega kosa zemlje v svrhu prehodnega krčenja ni razvil šele v novi domovini. Opravičuje nas pa tudi, da lahko suponiramo podoben primitiven agrotehnični pomen za sinonimne toponimične baze. V Sloveniji je na stotine led. imen tipa *Ograda*, *Ograja* (zbirka *MSI*, rkp.), na sbh. ozemlju pa najdemo toponima *Ograde*, *Ogradenica*, *Ograde* v Hrvaškem Primorju, v Bosni in ob Drini (*Im.-Reg.* II 739); češ. *Ohrada*, *Ohrádky*, *Ohrazení*, *Ohrazenice* (Profous, *Místní jména* III 255); polj. *Ogrodziska* (Kozierowski, I 199). Redka pa so pri nas imena tipa *Zabor*, prim. rus. apel. *zabór* »Zaun« (etim. Vasmer, *REW* I 435); poznam samo dvoje gorskih imen *Zabork* in *Zaburk* v okolici Konjic. Srbohrvaška imena tega tipa, n. pr. top. *Zabor*, *Zaborak*, *Zabore*, *Zaborje*, *Zaborani* so raztresena v pasu Lika-Bosna-Podrinje (*Im.-Reg.* I 413); polj. *Zabor*, *Zaborek*, *Zabornia*, *Zabory* (Kozierowski, I 373; III 434). Nisem pa do sedaj še zasledil pri drugih Slovanih tipa *Razbor*, ki je pri nas silno frekventen, prim. *Razbor*, *Razbore*, *Razbori*, *Razborca* itd., najstarejši zapis 1256 *Razmor*, 1265 *Rasmor* (Zahn, *ONB* 382). Ne morem pa presoditi, ali so naša imena *Otem* in *Otemna* (dial. *âutana*) na Štajerskem in osamljeno *Otanj* pri Užiški Požegi (*Im.-Reg.* II 759) istega porekla kakor pomorj. *Wotenitz*, *Wotenik*, *Woeten* (Trautmann, *Elb- u. ostseeslav.* ON II 68) iz pomorj. *waten*, češ. *oteň*, *otně* »Zaun« < **tyň* : **o-taň*. Tip *Oplot*, *Oploček*, *Oplotnica* se najde na Štajerskem, v Srbiji *Oplotná* (*ARj* IX 72), silno pogosto pa pri severnih Slovanih.

Tudi osnova *trěbiti* »roden« je splošno slovanska (etimologija je negotova, glej Walde-Pokorny, I 729 in 737), vendar je treba tudi pri njej razlikovati več tipov. V slovenskih imenih je najbolj pogosten tip *trebež* »Gereut«. V *KLDB* je osem toponimov *Trebež*, dalje *Trebeže* in *Trebižani*. Številna so led. imena *Trebež*, *Trebiž*, *Trbež*, *Trbiž* itd. poleg sestavljenk

Mali, Veliki, Stari, Gorenji, Spodnji, Dolnji, Globoki, Gladki trebež (zbirka MSL, rkp.). V okolici Postojne je v rabi fem. oblika: *Mala trebež, Mala, Velika trbež*. Pluralne oblike *Trebiže, Trebeže, Trebeži, Tribeži* se najdejo samo na južnem Štajerskem. Historična dokumentacija je kasna, 1353 *Trebs* (Zahn, ONB 146), 1523 *Trebesch* (M. Kos, *Prim. urbarji* II 173). Pogostne so tudi izvedenke *Trbežnik, Trbežec, Trebežič, Trebežje, Trebežen, Trebežne*. V sbh. je znan apel. *trebežina*, starejše tudi *trebež, tribež* (Mažuranić, *Prinosi* 1462). Vendar so toponima redka, *Im.-Reg.* II 1030 našteva samo dva v severnem pasu; tudi hidronim *Trebež* (Maretić, *Nast. Vjesnik* I 24) je ob Savi. Vasmer, *Sl. in Griechl.* 31 pozna bolg. *Trebežo*, ugrš. *Δεσβιζiana*. Areala ledinskih imen v srbohrvaščini ne morem določiti. Več je zahodnoslovanskih paralel, polj. *trzebież* »Rodeland« in pogostna imena *Trzebisz*; češ. *Třebiz, Třebeš*, sp. luž. *Trebus*, pomorj. *Trebus, Triebs*, rus. *Terebež* itd. (Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav. ON* II 90). Celo med pritoki Maine je *Trebesbach* (H. Krahe, *BzN* I 36).

Osamljena pa so slovenska led. imena *Treb, Trebe, Trebi*, prim. 1494 *am Trieb* (Zahn, ONB 148); omejena so na Štajersko in na del Gorenjske (Radovljica—Kranj). Samo iz stare ruščine poznamo apel. *terebež* »Rodung«. Neslovenskih paralel za ta tip imen še nisem zasledil, redke so tudi izvedenke *Trebnik, Trebniki, Trebenke*.

Tip *trébina*, esl. »Rodung« je izpričan že v IX. stoletju, *Trebina, Trevina* (Schwarz, *ZONF* I 47); v slovenščini spada k temu tipu top. *Trebnje*, 1163 *Treuen*, 1244 *Treven* (M. Kos, *STL*), na Koroškem *Trebinja*, nem. *Treffen* (Lessiak, *Carinthia*, 1906, 132), *Trebinec*, 1436 *Torbynecz, am Trybynecz* (M. Kos, *STL*). Silno pogosten je ta tip v srbohrvaščini, prim. *Trebinja, Trebinje* (*Im.-Reg.* II 1030), a tudi pri vseh zahodnih Slovanih.

Drugi tipi niso jasni. Top. *Trebija*, 1291 *in der Trebei* morda ni izvedeno s suf. *-ija* iz nem. *-ei*, kot je mislil Kelemina (*Razprave SAZU* I, 1951, 97), ampak se v tej osnovi skriva lahko neki hipokoristik **Trebij*; lokalno se rabi tudi oblika *Trebija vas*. Prim. sbh. *Trebijovi* (*Im.-Reg.* II 1030). *Trebelno, Trebelevo* itd. je gotovo izvedeno iz antroponima; že zelo zgodaj je pri nas izpričan antroponim *Trebel, Trebello* (F. Kos, *Gr. II*, indeks). Verjetno je v osnovi antroponim pri imenih *Trbovlje* (Skok, *ZONF* IV 221 in *ČJKZ* V 13), *Trboje* (Ilešič, *Geografski vestnik* IX 84) in številna druga podobna. Toda za nekatera slovanska hidronima, kakor je na Koroškem *Treffling*, 1060 *Treuelicha, Treueliccha* in *Treffling*, 1168 *Treflich* (Schwarz, *JA XXXIX* 161 d.) poleg zahodnoslovanskih vodnih imen, polj. *Trzebiele*, luž. *Trjebjele*, pomorj. *Trebel, Trebele* je dvomljivo,

če so res izvedena iz antroponimov, ker je sufiksacija dokaj nenavadna. To vprašanje je še vedno nerešeno; že Miklošič je opozarjal na ukrajinski apel. *terebyla* »Ort, wo das Gesträuch ausgerodet ist«; tudi Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav. ON* II 90 se pri tem tipu imen ni mogel odločiti.

Splošno slovanska je tudi osnova *laz* »das Gereute, Neuland, neuer Acker« (etim. Berneker, *SEW* I 696), ki je silno pogostna v slovaški toponomastiki (Miklošič, *ONappell.* II 274; Niederle, *Život* III 1, 33). Pri nas je apel. *laz* sedaj poznan samo še na Notranjskem; toponimov *Laze* pa je na slovenskem ozemlju preko štirideset poleg *Lazi*, *Laznik*, *Laznica* itd. Ledinskih imen *Laz*, *Lazi*, *Laze* pa je na stotine. Pri Kamniku, a tudi v Istri (Jelšane) se rabijo tudi fem. oblike: *Farouška laz*, *Županja laz*, *Gabrške lazi* (zbirka *MSI*, rkp.). Tip *lazina*, ki je tako pogosten v srbohrvaščini, najdemo pri nas samo južno od Save, največkrat na Goriškem; *Lazna* pri Kozani, 1312 *in monte Lasne* (M. Kos, *STL*). Apelativ *lazna* »gol pašnik brez drevja in grmovja« je živ samo v Beli krajini in na Goriškem. Prim. tudi rus. *lazina* »lichte Stelle im Walde«. Tipa *lazišče* ne poznam v srbohrvaščini, izpričan pa je na Poljskem v imenih *Laziska* (Kozierowski, *Badania* I 153) in na Češkem pogostno *Laziště* (Profous, *Místní jména v Čechách* II 488); pri nas pa je zelo frekventen, prim. top. *Lašče* (< **lazišč-jane*), 1215 *Lasissa*, 1230 *Lasis*, 1264 *Lassis* (M. Kos, *STL*); *Lašče* pri Žužemberku, 1145 *Altelasis* (M. Kos, *STL*); *Lajše* pri Selcih v Poljanski dolini, 1291 *Laschisch* in *Laschich* (M. Kos, *STL*); *Laze*, furl. *Lazis* pri Briščah, 1295 *Lasiska*, 1299 *Lasista* (M. Kos, *STL*). Danes imamo iz tega tipa toponima in led. imena *Laziše*, *Lažiše*, *Laše*, *Lajše*, *Lajšce* in podobno. Silno frekventni zahodnoslovanski tip *Lazky* (Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav. ON* II 91) se najde tudi pri nas v led. imenih *Lazki*, morda spada k temu tipu tudi top. *Lasci* med Drino in Višegradom (*ARj* V 904). Osamljen pa je slovenski tip *Lazje*, *Laže* v nekaterih led. imenih, raztresenih od Kozjaka do Primorske, kajti pri ledinskih imenih ne moremo misliti na izvedbo iz etnika **lazjane*, prim. sbh. *Lažani* (*Im.-Reg.* II 590). — V notranji Avstriji je prešla beseda *laz* tudi v nemški besedni zaklad, n. pr. *Laß*, *Laßgeld*, *Laßbrennen* (glej Pohlin, *Slovar*).

Omeniti bi bilo treba še ledinska imena *Kopačnica*, *Kopačnik*, *Kopavnik*, *Kopana*, *Kopanjica*, *Kopanka*, *Na Kopaji* itd., znana po vsem slovenskem ozemlju, slov. tudi top. *Kopanje*, nem. *Kopein* pri Beljaku in *Kopanje*, nem. *Kreuth* pri Vetrinju na Koroškem. Tudi v sbh. so dokaj pogostna top. *Kopanica*, *Kopanice*, *Kopanjane*, *Kopaonica*, *Kopaonik*

(*Im.-Reg.* II 537); primerjalna slovanska literatura je zbrana pri Miklošiču, *ONappell.* 236 in pri Trautmannu, *Die Elb- u. ostseeslav.* ON II 91.

Posebno skupino tvorijo imena iz osnov *žgati* in *goreti*. Tip *požeg* »Brand, Geschwende« je v slovenskih imenih izpričan v led. imenih samo na Štajerskem in v Beli krajini. Imena *Požeg* so pogostna okrog Pohorja, najdejo se pa tudi pri Celju in pri Metliki; na Štajerskem je tudi top. *Požega*; izven tega pasu je samo *Poženik* pri Kranju in številne *Žeje* (petkrat) v pasu Kranj—Kamnik. Oboje izvaja L. Pintar, *IMD* (1908) 89 iz osnove **žeg-* in z njegovo razlago se strinja tudi Ramovš pri Ilešiču, *Geografski vestnik* IX 87. Vendar ta imena niso popolnoma gotova, pri-pustiti je treba tudi možnost »wasserarme Gegend«. Osnova *žgati*, *žgem*, csl. *žešti*, *žegō* je etimološko temna (Trautmann, *BSW* 49; Vasmer, *REW* I 412); pri razvoju slovanskega *žegō*, lit. *degū*, *dēgti* je še toliko nejasnega, da ne bi bilo izključeno celo pri nekaterih drugih nejasnih imenih misliti na to osnovo.¹²

Ledinska imena *Pasek*, *Paseckerkogel* izvaja Pirchegger, *ON im Mürzgebiet* 2 iz *požeg*; številne izpise iz urbarjev *am poseg* navaja Glauert, *Südostforschungen* (1952) 53. Ta tip imen je zelo pogosten v srbohrvaščini, prim. *Požeg*, *Požega*, *Požegina*, *Požezina* (*Im.-Reg.* II 820). Zelo pogostna pa so na srbohrvaškem tudi imena *Ožeg*, *Ožezi*, *Ožegovići* (*Im.-Reg.* II 740); ta tip je na slovenskih tleh zastopan le v imenih *Ožeg*, *Ožegovec* pri Gročani v Istri in *Ožgišče* v Reziji (B. de Courtenay, *Mat.* I 969). Splošno slovenski pa je tip *Požganje*, *Požganjica*, *Požgano*, *Požgance*, *Požganina*, *Požgališče*, *Požgani vrh*, *hrib* itd., poleg bolj osamljenih drugih tvorb, n. pr. *Prežganje*, *Ožgance*, *Sežganca*, *Zažgaunca*, *Zažgalina*. Zahn, *ONB* 65 omenja 1459 *Presigal*, ca. 1500 *Segowetz* (idem 458). Pri imenih *Žigona* (< *žigouna*) ter *Žikovec* in *Žikovca*, ki jih omenja Vatovec, str. 56, se mi ne zdi popolnoma gotovo, da bi bila vsa v zvezi s požigalništvom; suponorati moramo tudi antroponima tipa **Žig* in **Žik*, prim. slov. *Žiganja vas*, sbh. *Žigovi*, *Žikovci* itd. (*Im.-Reg.* I 406).

Osamljeno pa je pri nas ime *Žegar*, ca. 1490 *Nider Seger* (Zahn, *ONB* 420), ki je večkrat izpričano na srbohrvaškem zahodu, v Bosni in v severnem Primorju (*Im.-Reg.* I 402). Nejasno pa je slovensko ime *Žazar* pri Vrhniki. To ne more biti iz **jəz-gēr-*, kakor po navadi izvajajo češ. *Žďár*,

¹² Prav gotovo je treba izločiti iz te skupine slov. *děgniti*, *děgnem* »strahlenwerfen« pri Bernekerju, *SEW* I 182. Osnovni pomen glagolov *degāti*, *zadegāti* je »schlendern, werfen, ziehen«. Tudi češ. *dachněti* poleg *dahněti* »glimmen, brennen« je več kot sporno.

sp. luž. *Ždžary* (Muka, *Sl.* II 1140), vendar s tem še ni rečeno, da ta imena nimajo nič skupnega s slov. *Žazar*.

Tip *Žaže* (< **Žg-jane*) je leta 1423 omenjen pri Kopru, pisano *Xaffe*, *Xaxe* (*Statuta Justinopolis* 121), prim. sbh. *Žaže* pri Kosovski Mitrovici, *Žažina* pri Sisku in podobno.

Zelo zgodaj so izpričana imena tipa *požar*, primerjaj sbh. *pžžar* »Waldbrand«, polj. *požar* itd. Na Koroškem je *Požarnica*, nem. *Pusarnitz* omenjena ca. 1050 *Bosarniza* (Jaksch, *MDC* IV, indeks), 1145 *Posarich* (Jaksch, n. 794), na Štajerskem *Posar*, ca. 1280—1295 *im Posar* (Pirchegger, *ON im Mürzgebiet* 9), prim. tudi *Passering* (Štrekelj, *ČZN* I 72). Danes so pri nas številna krajevna in led. imena *Požar*, *Požari*, *Požarje*, *Požarnica*, *Požarče*, *Požarina*, *Požarišča* itd.; srbohrvaško *Požarno*, *Požarevac*, *Požarevina* itd., ime je izpričano tudi na grških tleh, *Ποζαρ*, *Ποζαρίτες* (Vasmer, *Sl. in Griechl.* 200 in 210); romunsko *Pojarul* (Jorgu Jordan, *ZONF* IV 174). Na Poljskem so imena *Požar* (*Sl. Geogr.* IX 6), sp. luž. *Póžarin* (Muka, *Sl.* III 167). Silno pogosten zahodnoslovanski tip *Žary* (Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav.* *ON* II 92) je na jugu izpričan le v dveh imenih *Žari* pri Priboju in pri Kosovski Mitrovici (*Im.-Reg.* I 401).

Osnova *gorėti* (etim. Berneker, *SEW* I 333) se pojavlja pri nas v imenih *Gorelec*, *Gorelice*, *Goreljek*. V Srbiji imamo dvakrat top. *Gorevnica* (*ARj* III 280), prim. nem. *Görlitz* (Bruckner, *ZONF* III 151). Neznana pa so pri nas številna sbh. imena *Gar*, *Gari*, *Garica*, *Garice*, *Garići* (*ARj* III 104 d.). Tip *Izgorje*, pri nas dvakrat nad Škofjo Loko, 1291 *Wizgor*, 1500 *Issgori*, *Isgori* (M. Kos, *STL*) najdemo tudi v sbh. *Izgori*, *Izgari* (*Im.-Reg.* I 455), na Češkem je *Zhůře* < **jz-gorje* (Steinhauser, *Gen.* *ON* 47). Tip *Razgor*, *Mali razgor*, *Razgorca*, *Razgorje*, *Razgorce* je znan samo na Štajerskem in enkrat samkrat imamo tudi *Razgure* na Primorskem pri Štiju. V srbohrvaščini tega tipa ne poznam, vendar se med pomorj. imeni omenja *Razgars* (Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav.* *ON* II 92). Tip *Ogorelec*, *Ogorevec*, *Ogorelke*, *Vagareuc* je doma v led. imenih na Dolenjskem in na Štajerskem, nadaljuje pa se v sbh. *Ogorjelac*, *Ogorjelica*, *Ogorelica*, *Ogorje* (*ARj* VIII 762). Nekoliko drugačen areal imajo tudi led. imena *Ugar*, *Ugerje*, *Vrh ugara* (Ribnica—Brežice), prim. sbh. *ugar* »Brandacker« in top. *Ugarci*, *Ugarsko* (*Im.-Reg.* II 1050); v Bohinju in v Kanalski dolini ustrezajo temu imena *Ogar*, *Na Vogaru*, *V ogarščku*. Tudi v polj. je znan apel. *ugor* z istim pomenom, rus. *ugór* »Brachfeld«, vse iz *ogōrō*, **ogōrō*. Zanimiva oblika je *Jugorje*, pri nas dvakrat v Beli krajini in na Dolenjskem — žal brez zapisov — ker je protetični *j-* pred *-u-* v slovenščini nenavaden. Osamljeno pa je pri nas ime *Pregarje*, 1343

Paerger (M. Kos, *STL*). Splošno slovenski pa je tip *Pogorelec*, *Pogorišče*, *Pogorina*, *Pogoriščnica* (manjka na Štajerskem), polj. *Pogorzelec*, *Pogorzalowo* (Kozierowski, *Badania VII* 31), gl. tudi Miklošič, *ONappell*. 462). Redek je tip *Zagorelec*, *Zagorec*.

Omeniti je treba še tip *Žerjapka*, *Žerjavke*, *Žerjavnica*, *Žerjavice*, ki je razširjen tudi v sbh., prim. *Žeravina*, *Žeravica*, *Žeravac* itd. (*Im.-Reg.* I 404). Splošno slovenska so tudi imena iz osnove *paliti* (etim. Miklošič, *EW* 235), tako imamo na vsem slovenskem ozemlju ledinska imena *Pale*, *Pali*, *Na palah*, *Palí*, *Palé*, *Palovje*, *Palež* (ob Muri je *pal*, -a ali *pal*, -i »Schlamm«, *palnice* »blata«, *paliti* »z blatom zakopavati«). V srbohrvaščini niso redka imena *Palja*, *Palje*, *Paljevac*, *Paljevina*, *Paljevine*, *Paljevo* (*Im.-Reg.* II 967) in *Opal'en -o, -ac, -ica, -ik* (*ARj IX* 20), slov. *Opale*.

Mnogo bolj redka so led. imena *Smodeč*, *Smodiš*, *Smodevka*, *Smodinik*, *Smodinka* iz osnove *smōditi* »engen« (etim. Miklošič, *EW* 329), slov. apel. *smōd*, *smōj*, *smōja*, *smūdje* pri Pletersniku. Tudi v srbohrvaščini srečamo toponima *Smude*, *Smudine* (*Im.-Reg.* II 967). Kelemina je v ČZN XXI 60 in GMD 83 tudi koroški toponim *Kozesmoje* razlagal iz **Koseške smoje* k *smoja* »Schwende«. Poleg osnove *smōd-* je severnoslovansko tudi *svōd-* (Miklošič, *EW* 329), primerjaj na Koroškem *Svojenica*, nem. *Zwanzgerberg*.

Samo zaradi popolnosti naj omenim še imena iz osnov, ki pomenijo »sekati«; v večini primerov se tudi ta nanašajo na pripravljanje krčevin. Silno frekvenčna je toponimična baza *sěk-* < **seq-* »schneiden« (etim. Walde-Pokorny II 475); v slovenščini imamo poleg apel. *seč*, -a in *seč*, -i »Holzschlag, Hag« številna ledinska imena *Seč*, *Seči*, *Sči*, *Seča*, *Sečna*, *Sečevje* razširjena po vsej Sloveniji, razen na Štajerskem, kjer jih najdemo samo okrog Pohorja (*Seča*, *Sečnica*) in enkrat pri Ljutomeru (*Sečjè*); pri Slovenj Gradcu omenja Zahn (*ONB* 457) ca. 1375 *Secznicz* in ca. 1490 *an der Sethschen*. Bolj pogosten je na Štajerskem tip *Osek*, *Osečno*, ki ga najdemo tudi na Dolenjskem, prim. *Oseke*, *Osek*, *Oseki*, *Asújčnje* in poleg tega je še en osamljen *Wósek* pri Šempasu. Toponim *Osek* v Slov. Goricah je izpričan 1263 *Ossenecke*, 1271 *Vossek* (Zahn, *ONB* 370). V srbohrvaščini je ta tip imen zelo pogost, prim. *Osek*, *Osijek*, *Osječani* in podobno (*Im.-Reg.* II 754); v češ. je apel. *oseč* »Verhau«, sp. luž. *wósek* »Verhau«, st. polj. *ozzek* »Verhau«. Zahodnoslovansko je to ena izmed najbolj navadnih toponimičnih baz (Trautmann, *Die Elb- und ostseeslav.* ON II 70). Po vsem slovenskem ozemlju je razširjen tudi tip *preseka*, prim. imena *Presek*, *Preseka*, *Preska*, *Prejska*, *Presika*, *Preseke*, *Presično*; na Štajerskem najdemo tudi oblike *Prisek*, *Prisike*. Veliko šte-

vilu krajevnih imen govori za starost te baze. Samo v led. imenih pa je zastopan tip *poseka*, prim. *Poseka*, *Posejke*, *Posekalše*, *Posekopolje* (!), *Posekanje*, *Pasičje*, *Posečnik*, *Pošesna* (zbirka MSl, rkp.), dalje *podsek* v led. imenih *Podsekavec*, *Podsekalje* in *zasek* v imenih *Zaska*, *Zasek*, *Zaseka*. Vsi ti tipi so splošno slovanski (Miklošič, ONappell. 294, 303, 305, 314; Trautmann, *Die Elb- u. ostseeslav.* ON II 70). Mlajša inovacija je kraško *krojiti* »hauen«, prim. led. imena *Kruojnik* (Deskle) in *Na krojaku* (Sežana). Iz nem. *Schlag* so led. imena *Žlak*, *Žlaka*, *U žlaku*, *Pod žlakom* na Štajerskem okoli Celja in Maribora.

Osnova *robiti* »hauen« (Miklošič, ONappell. 473 in 764) se pojavlja pri nas samo v koroškem toponimu *Robež*, nem. *Robesch*, žal brez historičnih zapisov. Tvorjeno je to ime kakor *trebež*, *palež*, *črtež*. Pri Bohinjski Beli je tudi rovt *Na robežo* (zbirka MSl, rkp.), Dopsch, *idem* 116 navaja za Štajersko dvojje imen *Porab*, ki jih je našel pri Zahnu, vendar jih nisem mogel nikjer zaslediti, najbrž je mislil s temi imeni *Vorabicz* in *Vorrab*, ki sta skoraj gotovo izvedeni iz *bor-*. Za srbohrvaščino navaja Miklošič imeni *Poruba* in *Zarubi*. Osamljena slov. led. imena *V Parobkih*, *Pri Parobku* so mlajša, izvedena iz apel. *parobek* »Baumstock« (Pleteršnik II 10).

Iz tega gradiva si seveda še ni mogoče ustvariti kake zaključene slike. Pri ledinskih imenih iz Matične zbirke sem se moral pogosto zadovoljiti samo s splošnimi oznakami, n. pr. *večkrat na Štajerskem*, *na Primorskem* in podobno. Ako bi bil areal vsakega imenskega tipa točno opredeljen, bi bile ugotovitve mnogo bolj zgovorne. Najbolj bogate zbirke slovenskih ledinskih imen pa predstavljajo terezijanski, jožefinski in franciscejanski kataster, ki še niso ekscerpirani. Pri prvih dveh, ki sta še brez map, je vsaka parcela označena po imenu. Kasnejši katastri imajo neprimerno manj imen. Sorazmerno skromnejša je bera ledinskih imen v urbarjih po letu 1500, vendar je tudi nekaj mlajših urbarjev, v katerih najdemo navedenih tudi zelo veliko imen posameznih parcel. Skromni pregled, ki sem ga utegnil napraviti s sredstvi, ki sem jih imel trenutno na razpolago, pa vendarle kaže, da bi bilo delo z bolj podrobnimi lokalizacijami posameznih tipov ledinskih imen vredno truda in ne bi bilo brez pomena za reševanje vprašanj zgodnje slovenske naselitve.

Težko je določiti, kateri imenski tipi so starejši in kateri mlajši. Za jezikoslovca je najbolj odločilen kriterij razširjenost kake osnove po slovanskem svetu. Le malo je tipov, ki ne bi bili podedovani in za katere ne bi našli paralel izven slovenskih mej. Zdi se pa, da prav tako kakor pri nas, vsa ta obravnavana imena niso enakomerno razporejena tudi pri

drugih slovanskih narodih, pa naj si bo to že pri južnih ali pri zahodnih in severnih Slovanih.

Nič manj važni niso tudi historični zapisi posameznih imen. Vendar ne smemo njihove vrednosti pretiravati. Zgodovinarji menijo, da se bolj intenzivno krčenje začne pri nas šele v XIII. stoletju, ker se ta imena šele takrat pojavijo v listinah v večjem številu (Dopsch, *idem* 56). To velja seveda predvsem za novo naseljevanje na krčevinah. Toda za imena novih naselbin so se uporabljale osnove, ki so bile v rabi v centrih, od koder se je širila kolonizacija. Osnova *črěsti* ni pri nas niti enkrat izpričana v starejših listinah, vendar bi bilo popolnoma odveč dvomiti v starost te toponimične baze. Nekatere osnove so zelo pogostne v toponimih, druge najdemo največkrat samo v ledinskih imenih. To je odvisno od časa, kdaj so naselbine nastale, prav tako pa tudi od tehnike in od faze krčenja. Nobeden izmed teh kriterijev ne more biti sam po sebi odločilen.

Sklepati pa je mogoče tako za slovensko kakor tudi za srbohrvaško ozemlje, da so nekatere karakteristične toponimične baze prinesli s seboj ostanki nekdanjih slovanskih plemen, druge, bolj razširjene, pa močnejši migracijski tokovi, ki so preplavili širša ozemlja. Slovenski vzhod in deloma tudi jugozahod kaže več sorodnosti s srbohrvaškimi imeni, a vendar se tudi pod temi južnoslovanskimi tokovi krije plast imen, za katera najdemo paralele šele z večjim presledkom v vzhodnejših predelih države, še več pa na slovanskem severu. Ne bom preiskoval, ali se areal katerega izmed teh imenskih plasti vsaj približno ujema z mapami, katere je o plužni terminologiji objavil Bratanič, ker se mi zdi, da je za to še prezgodaj. Gotovo pa je samo to, da slovanski lingvistični atlanti nikoli ne bodo dovolj precizni in ne bodo privedli do nobenih uporabnih rezultatov, ako ne bodo upoštevali tudi nekaterih najvažnejših kategorij toponimov in ledinskih imen. Teh se ni dotaknila rast knjižnih jezikov, ki so nekatera apelativa generalizirala, odvrгла pa kot nepotreben balast vso pestro dialektično sinonimiko, ki je že v nešteti primerih utonila v pozabo.

Zusammenfassung

In den letzten Jahren wurde wiederum viel darüber gestritten, ob die Südslaven und freilich auch die Slovenen ethnisch einheitlich oder bloss ein Resultat mehrerer verschiedenen slavischen Migrationen wären. Deswegen wird hier die Terminologie der Ackerkultur der Rodung vom Standpunkt der Wort- und Namengeographie erörtert.

Der Stamm *črt-* »Rodung« kommt als Appellativ und in Flurnamen nur im slovenischen Südwesten vor und in Serbien einmal im XIV. Jahrhundert im ON *Črlytež* (ARj I 850), bei den übrigen Slaven aber nur in der Ukraine.

Der Stamm *krč-* »Gereut, Neubruch« ist gemeinslavisch, in den Namen ist er jedoch nur auf den westlichen Streifen Sloveniens beschränkt, häufiger kommt er bei den Kroaten vor, schwindet aber dann im Osten und Südosten von Jugoslawien.

Alle Achtung verdienen die slov. Gattungsnamen *vělna* »ausgerodeter Wald«, *sejati na vělno* »zum erstenmale auf gerodetem Boden säen«, *velnar* »der Schwen-der«, *velenjak* »eine Art Weideplatz«, die nur auf einen Teil der Steiermark um Pohorje beschränkt sind. Eine Entlehnung aus dem Deutschen trifft nicht zu, da *Welle* und *vělna* semantisch viel zu weit voneinander liegen. Dieser Stamm kommt jetzt in Flurnamen nicht vor. In den Urbaren um das Jahr 1690 werden aber Flurnamen *Na velemkim*, *Na velenkim* genannt, das ist Lok. Sg. Mask. eines Eigenschaftsnamens **velenъkъ*. Wenngleich im Slavischen Namen aus dem Stamm *velij* »magnus« sehr verbreitet sind, scheint es, dass man einige von diesen schwerlich aus Anthroponymen ausführen könne. Im Streifen, wo diese Appellativa leben, erscheinen in Slovenien die Namen *Velenje*, *Velunja*, die werden dann nordwärts in deutschen Namen *Wölling*, *Welling*, *die Welle*, *Wöll* fortgesetzt; auch *Wölbling* in Niederösterreich, 1090—1101 *Welmnich*, könnte man aus **velenъnikъ* erklären. Im Bereich des Serbischen kommt der Name *Velenje* nur einmal vor, in der Slowakei erscheint ein Flurname *Velinok*, in Böhmen *Velenice*, in Posen *Wielonek*, *Wielunek* und auch das altruss. *Velynъ*, *Velyniane* wäre schwerlich aus Anthroponymen zu erklären. Vielleicht wäre es mit einer Wurzel **vel-* »schwenden« zu rechnen, cfr. germ. *voelde*, *ulme* usw. Darüber müssen jedoch andere ihre Ansichten aussprechen.

Dunkel ist die Basis *vólava*, serbokr. auch *volava* mit anderem Areal, die wie poln. *voľa* wahrscheinlich »Neusiedlung« bedeutet. Diese südslavische toponymische Basis kann wohl aus *voľa* »Wille« stammen.

Andere Grundformen weisen im Slovenischen kein scharfumgrenztes Areal auf, verschiedene Type der Ableitungen erscheinen jedoch innerhalb von gewissen ständigen geographischen Grenzen. Hier werden folgende Typen analysiert: *Novina*, *Novišče*, *Zavod*, *Trebež*, *Trebina*, *Laze*, *Lazišče*, *Požeg(a)*, *Žeje*, *Ožeg*, *Požganje*, *Žegar*, *Požar*, *Žari*, *Gorelec*, *Gar*, *Ugar*, *Izgorje*, *Razgorje*, *Ogorelec*, *Pogorelec*, *Zerjavka*, *Pale*, *Smodeč*, *Svojenica*, *Seč*, *Osek*, *Preseka*, *Poseka*, *Zasek*, *Robež*. Ausserdem aber auch die Basen mit der Bedeutung »die Brache«, wie z. B. *Prelog*, *Pored*, *Prevoj*, *Trzin*, *Prepor*, *Zapust*, *Pušča*, *Pustota* und *Postat*.

Es scheint, dass eine Reihe dieser Grundformen auch bei den anderen slavischen Stämmen geographisch lokalisiert sei. Um aber aus geographischer Verbreitung einzelner Namentypen schon jetzt Schlüsse zu ziehen, dazu sind uns slavische Flurnamen noch viel zu wenig bekannt. Es wäre jedoch notwendig in zukünftige slavische Sprachatlanten auch solche Flurnamen aufzunehmen, die für das Kenntnis des älteren Ackerbaus bei den Slaven wichtig sind.